

ANALIZA ZJAWISKA AUTOAGRESJI OSADZONYCH W POLSKICH JEDNOSTKACH PENITENCJARNYCH NA PRZESTRZENI LAT 2013-2018

Paweł ŁUSZCZ¹

WOJSKOWA AKADEMIA TECHNICZNA

Streszczenie. Administracja jednostek penitencjarnych podejmuje działania w celu ochrony życia ludzkiego i życia więźniów. Życie ludzkie jest najwyższą wartością i podlega w Polsce prawu. Prawo chroni obywatela zamieszkującego w jednostce penitencjarnej, jednak w przypadkach izolacji od społeczeństwa zdarzają się przypadki, w których osoby w więzieniach lub aresztach przedprocesowych popełniają samobójstwo. Poniższa analiza podejmuje opis takich przypadków, które obejmują lata od sierpnia 2013 r. do końca sierpnia 2018 r. Dane do analizy zostały zaczerpnięte z raportów sytuacyjnych przygotowanych przez służbę więzienną na służbie, przedstawione wykresy podzielono na kilka parametrów i wytycznych, które zostały zawarte w sprawozdaniach dotyczących tych kwestii. Uwzględniono całkowitą liczbę samobójstw i prób samobójczych w poszczególnych latach, z podziałem na miesiące, oraz przedstawiono miejsce ataku na życie i samookaleczenie. Ważnym elementem jest pokazanie, w którym kierunku powinni zostać przeszkoleni funkcjonariusze i pracownicy w zakresie zasad udzielania pierwszej pomocy. Jest oczywiste, że liczba ataków samobójczych w latach 2013-2018 jest istotna. Ważne jest, aby korzystać z monitoringu w tych pomieszczeniach, w których większość więźniów dokonuje ataku, przecinając przedramiona i szyję, więc przeszkolić oficerów, jak właściwie chronić takiego człowieka, podkreśla się przy tym właściwy wybór więźniów w celi mieszkalnej – świadomość odpowiedzialności za życie innej osoby, która wymiennie wpłynie na poczucie bezpieczeństwa i komfort pracy oficerów, a tym samym zwiększy bezpieczeństwo samych więźniów.

Słowa kluczowe: jednostka penitencjarna, autoagresja, samobójstwo, osadzony, samouszkodzenie.

Życie ludzkie jest najwyższą wartością i w Polsce podlega prawnej ochronie. Artykuł 38 Konstytucji stwierdza, że „Rzeczpospolita Polska zapewnia każdemu człowiekowi prawną ochronę życia”². Ochrona ta obowiązuje również w jednostkach penitencjarnych, ponieważ każdy „...ma prawo do ochrony zdrowia”³. Nikt

¹ Kapitan służby więziennej, kierownik działu ochrony w Zakładzie Karnym w Pińczowie, doktorant na Wydziale Cybernetyki Wojskowej Akademii Technicznej w Warszawie.

² Art. 38 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 Nr 78, poz. 483).

³ Art. 86, ibidem.

pozbawiony wolności nie zostaje pozostawiony samemu sobie, ponieważ ustawodawca nałożył na podmioty lecznicze obowiązek „...zapewnienia skazanym świadczeń zdrowotnych, gdy konieczne jest w szczególności: natychmiastowe udzielenie świadczeń zdrowotnych ze względu na zagrożenie życia lub zdrowia skazanego”⁴. Przewidziano również obowiązek „zapewnienia osobom skazanym na karę pozbawienia wolności lub tymczasowo aresztowanym, a także osobom, wobec których są wykonywane kary pozbawienia wolności i środki przymusu skutkujące pozbawieniem wolności... opieki zdrowotnej”⁵. Widzimy zatem, że prawo reguluje kwestię ochrony zdrowia obywatela przebywającego w jednostce penitencjarnej. Jednak w miejscach odosobnienia od społeczeństwa zdarzają się przypadki, kiedy to osoby umieszczone w zakładach karnych czy też aresztach śledczych dokonują zamachu samobójczego na swoje życie. Niejednokrotnie sytuacje takie podane są do publicznej wiadomości. Niekiedy media informują na przykład, że „...skazany dokonał podcięcia tętnicy szyjnej prawej ostrzem jednorazowej maszynki do golenia”⁶ lub jak to miało miejsce w sytuacji, gdy osadzony dokonał zamachu na swoje życie w Świdnicy, poprzez powieszenie się „...na sznurze zrobionym z prześcieradła”⁷.

Należy zwrócić uwagę, że administracja jednostek penitencjarnych podejmuje stosowne działania, aby chronić życie ludzkie, życie osadzonych. Ustawodawca słusznie określił, że „zakłady karne mogą być monitorowane przez wewnętrzny system urządzeń rejestrujących obraz lub dźwięk, w tym przez system telewizji przemysłowej”⁸ oraz „monitorowanie, zapewniające możliwość obserwowania zachowania skazanego, można stosować w szczególności w celach mieszkalnych wraz z częścią przeznaczoną do celów sanitarno-higienicznych”⁹. Podążając dalej, kadra więzienna wobec osadzonych stosuje szeroko pojęte działania polegające między innymi na „objęciu skazanego wzmożoną opieką wychowawczą”¹⁰ czy też „zapewnieniu w oddziałach mieszkalnych dostępu do środków technicznych ratujących życie”¹¹. Funkcjonariusze i pracownicy zostali zobligowani, aby w trakcie służby ich zadania polegały na „zintensyfikowaniu częstotliwości kontroli celi mieszkalnej zarówno w porze dziennej, jak i nocnej”¹² oraz zwracaniu „uwagi na zmiany w nastroju i zachowaniu osadzonego objętego nadzorem i przekazaniu spostrzeżeń wychowawcy”¹³. Opieka nad osadzonymi obejmuje również pomoc psychologiczną

⁴ Art. 115 § 5 Ustawy Kodeks Karny Wykonawczy z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz.U. 1997 Nr 90, poz. 557).

⁵ Art. 2 pkt 3 Ustawy o Służbie Więziennej z dnia 9 kwietnia 2010 r. (Dz.U. 2019 poz. 125).

⁶ <https://dziennikbaltycki.pl/samobojstwo-wiezniaw-zakladzie-karnym-w-sztumie-prokuratura-rejonowaw-kwidzynie-prowadzi-sledztwo-w-tej-sprawie/ar/12988157> [dostęp: 27 listopada 2018].

⁷ <https://gazetawroclawska.pl/swidnica-samobojstwo-wiezniaw-oskarzonego-o-zabojstwo/ar/205165> [dostęp: 28 listopada 2018].

⁸ Art. 73 § 1 Ustawy Kodeks Karny Wykonawczy z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz.U. 1997 Nr 90, poz. 557).

⁹ Art. 73 § 2, ibidem.

¹⁰ § 4 pkt 2 Instrukcja Nr 2/2016 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 29 sierpnia 2016 r. w sprawie zapobiegania samobójstwom osób pozbawionych wolności.

¹¹ § 2 pkt 10, ibidem.

¹² § 16 pkt 1, ibidem.

¹³ § 16 pkt 3, ibidem.

polegającą na „redukowaniu napięcia emocjonalnego”¹⁴. Należy też podkreślić, że wszyscy funkcjonariusze uczestniczą „w szkoleniu kadry w zakresie rozpoznawania zachowań sygnalizujących możliwość autoagresji oraz udzielania pomocy osobom, które targnęły się na własne życie”¹⁵. Dostrzec zatem można, że personel więzienny jest przygotowany do zapewnienia bezpieczeństwa osadzonym – zarówno przez działalność wychowawczą, jak również przez posiadany sprzęt, czy też uczestnictwo w przedmiotowych szkoleniach. Ostatni ważny element obejmuje samych osadzonych, nakładając na skazanego obowiązek niezwłocznego poinformowania „...przełożonego o zagrożeniach dla jego bezpieczeństwa”¹⁶.

Poniższa analiza obejmuje okres od sierpnia 2013 do końca sierpnia 2018 roku. Dane do analizy zostały zaczerpnięte z meldunków sytuacyjnych sporządzanych przez służbę dyżurną służby więziennej po wystąpieniu danych zdarzeń¹⁷. Istotnym elementem jest to, że zdarzenie podczas służby, jakim jest samobójstwo czy też jego próba, zostało jasno zdefiniowane. Takim zdarzeniem „...jest sytuacja, która spowodowała... zagrożenie życia osoby tymczasowo aresztowanej, skazanej, ukaranej...”¹⁸. Zgodnie z obowiązującym cytowanym przepisem nie ma możliwości, aby w sytuacji wystąpienia samobójstwa czy też próby samobójczej osadzonego przełożeni nie mieli wiedzy o jego wystąpieniu, ponieważ „bezpośrednio po powzięciu informacji o zdarzeniu, funkcjonariusz... poprzez bramkę SMS informuje: Dyrektora Generalnego”¹⁹. Sam SMS zawiera zaś „nazwę jednostki organizacyjnej, datę i godzinę wystąpienia zdarzenia, nazwę zdarzenia oraz jego krótki opis”²⁰. Bardzo istotne i kluczowe jest, że po wystąpieniu zdarzenia sporządza się meldunek, którego opis zawiera jego „okoliczności i przebieg”²¹.

Przedstawione poniżej wykresy zostały podzielone na kilka parametrów oraz wytycznych, zawartych w meldunkach, na podstawie których dokonano analizy. I tak:

1. Uwzględniono łączną liczbę samobójstw i prób samobójczych w poszczególnych latach w podziale na miesiące. Taka metoda ułatwi ukazanie zjawiska nie tylko przestrzeni badanych lat, ale również miesięcy ich wystąpienia.
2. Przedstawiono miejsce dokonania ataku na życie – ukazanie miejsca dokonania próby samobójczej lub samobójstwa jest istotne z zakresu miejsca

¹⁴ § 17 pkt 2, pkt 3, ibidem.

¹⁵ § 3 pkt 11, ibidem.

¹⁶ Art. 108 §2 Ustawy Kodeks Karny Wykonawczy z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz.U. 1997 Nr 90, poz. 557).

¹⁷ Obowiązek sporządzenia takiego dokumentu wynika z § 6 Zarządzenia Nr 1/2018 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 3 stycznia 2018 r. w sprawie służby dyżurnej w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej, zdarzeń mogących wystąpić w Służbie Więziennej oraz sposobów ich wyjaśniania i dokumentowania.

¹⁸ § 2, ibidem.

¹⁹ § 5 Zarządzenia Nr 1/2018 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 3 stycznia 2018 r. w sprawie służby dyżurnej w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej, zdarzeń mogących wystąpić w Służbie Więziennej oraz sposobów ich wyjaśniania i dokumentowania.

²⁰ § 5 pkt 4, ibidem.

²¹ § 6 pkt 4, ibidem.

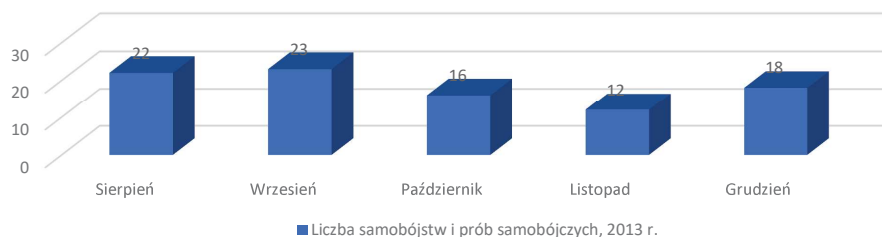
przebywania osadzonego w jednostce penitencjarnej. Przyjęto trzy kryteria, tj.:

- a) cela mieszkalna – miejsce, gdzie osadzeni spędzają najwięcej czasu w trakcie pobytu w jednostce penitencjarnej,
 - b) kącik sanitarny – wydzielone miejsce w celi mieszkalnej służące do zaspokojenia podstawowych potrzeb fizjologicznych człowieka,
 - c) inne pomieszczenie – inne występujące miejsca w jednostce penitencjarnej takie jak między innymi świetlica, palarnia, miejsce pracy.
3. Wyszczególniono technikę dokonania samobójstwa, istotną z zakresu udzielanej pomocy:
- a) powieszenie – zaciśnięcie wykonanej pętli na szyi,
 - b) samouszkodzenie – pocięcie przedramienia, ręki lub szyi,
 - c) zatrucie lekami, substancją – spożycie zgromadzonych leków, środków chemicznych, np. płyny do mycia.
4. Czym posłużył się osadzony w trakcie samobójstwa – wpływ posiadanych rzeczy na wykorzystanie ich w realizacji zamachu:
- a) prześcieradło,
 - b) ręcznik,
 - c) koc,
 - d) sznurówki, sznurek,
 - e) pasek od spodni, torby,
 - f) inne.
5. Jaki sprzęt wykorzystali przy zamachu, sprzęt, który stale lub czasowo znajduje się w miejscach przebywania osadzonego na terenie jednostki:
- a) krata,
 - b) łóżko,
 - c) drzwi, rama,
 - d) inne.
6. Inne istotne elementy – które zostały opisane w trakcie zdarzenia, a niejednokrotnie miały lub mogły mieć wpływ na jego skutek:
- a) nóż bezpieczny – element wyposażenia funkcjonariuszy działu ochrony, urządzenie umożliwiające odcięcie, przecięcie pętli. Konstrukcja urządzenia nie stanowi zagrożenia dla życia funkcjonariuszy lub osadzonych – stąd nazwa²²;
 - b) reakcja osadzonego – zaalarmowanie funkcjonariuszy przez współosadzonych w przypadku zagrożenia życia;
 - c) osadzony suicydalny – osadzony zakwalifikowany do osadzonych zagrożonych samobójstwem;
 - d) monitoring w celi – system telewizji przemysłowej wykorzystywany do monitorowania celi mieszkalnej, kącika sanitarnego.

²² § 3 pkt 10 Instrukcja Nr 2/2016 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 29 sierpnia 2016 r. w sprawie zapobiegania samobójstwom osób pozbawionych wolności.

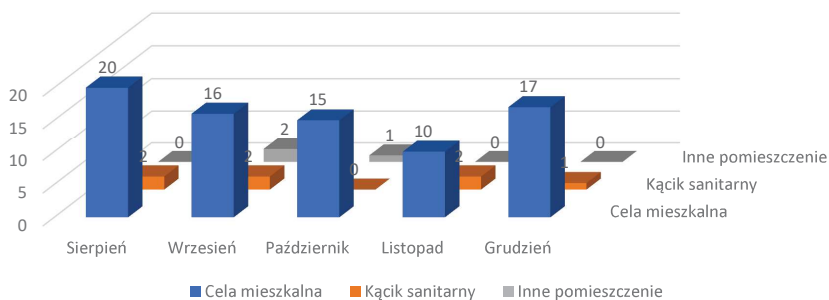
7. Samouszkodzenia – istotny element pokazujący, w jakim kierunku powinni być szkoleni funkcjonariusze i pracownicy z zasad udzielania pierwszej pomocy:
- przedramię, nadgarstek,
 - szyja,
 - inne.

Wykres 1. Liczba samobójstw i prób samobójczych w roku 2013

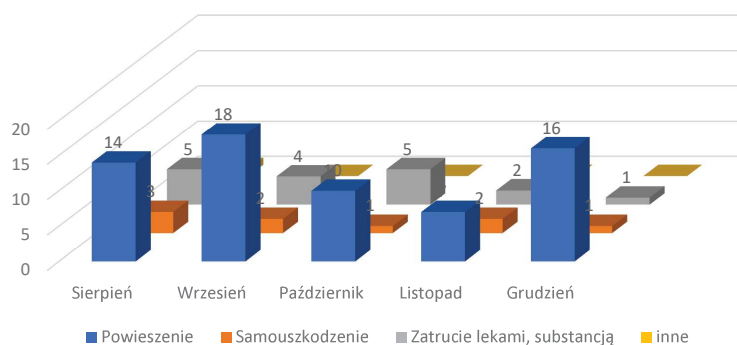
W roku 2013 możemy dostrzec spadek liczby samobójstw i prób samobójczych.

Wykres 2. Miejsce dokonania próby samobójczej lub samobójstwa w roku 2013

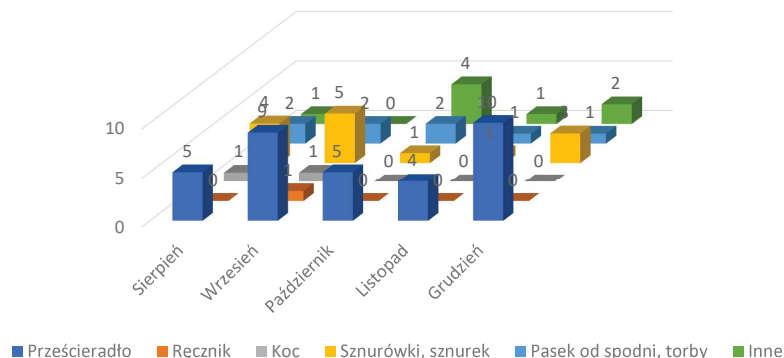
Najczęstszym miejscem dokonania zamachu na swoje życie jest cela mieszkalna. Miejsce, gdzie osadzony spędza najwięcej czasu.

Wykres 3. Technika dokonania zamachu na życie w 2013 r.

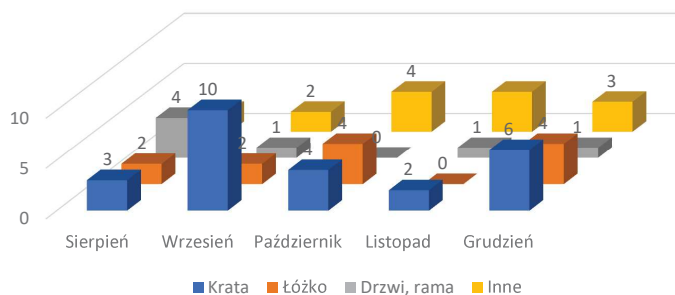
Najczęstszą techniką, jaką wybierali osadzeni w roku 2013, było powieszenie. Widoczny jest spadek samouszkodzeń i zatruciu organizmu.

Wykres 4. Narzędzie, jakim posłużyli się osadzeni przy zamachu na życie w roku 2013

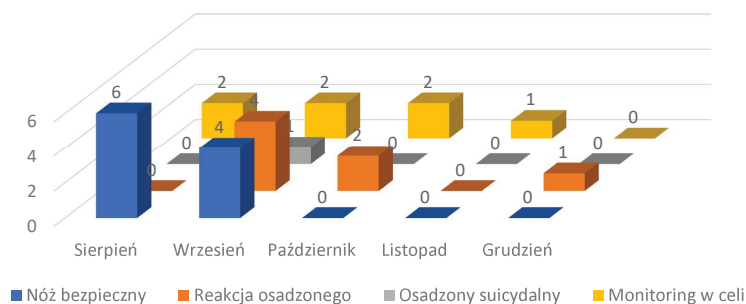
Przy próbie samobójczej najczęściej wykorzystywane jest prześcieradło, choć widać też znaczący wzrost liczby prób dokonanych przy pomocy sznurówek, sznurka.

Wykres 5. Wykorzystany sprzęt do samobójstwa lub próby samobójczej w 2013 r.

Najczęściej wykorzystywany jest sprzęt obecny w miejscu próby samobójczej, taki jak krata, łóżko. Zmniejsza się liczba innych urządzeń.

Wykres 6. Inne elementy zaistniałe w czasie zamachu w 2013 r.

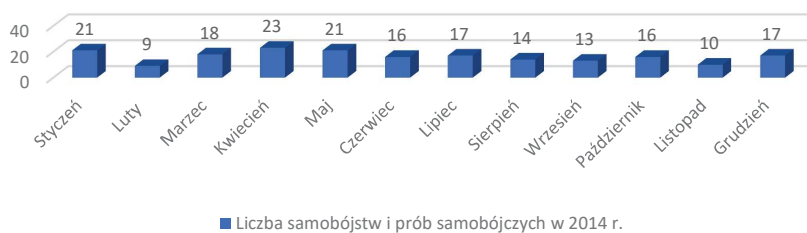
Zauważalne jest wykorzystanie systemu monitoringu w celi mieszkalnej, noża bezpiecznego oraz reakcja współosadzonych.

Wykres 7. Rodzaj dokonanego samouszkodzenia w roku 2013

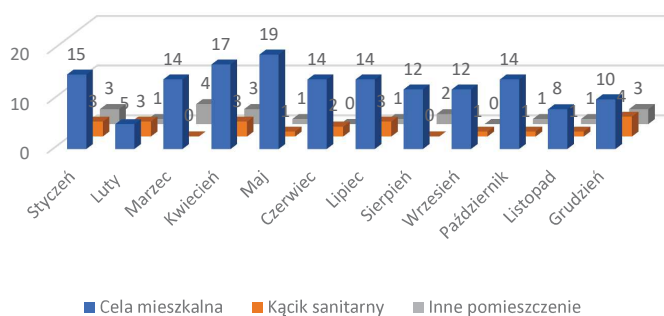
W roku 2013 najczęściej osadzeni dokonujący samouszkodzenia cięli przedramiona oraz nadgarstki.

Wykres 8. Liczba samobójstw i prób samobójczych w roku 2014

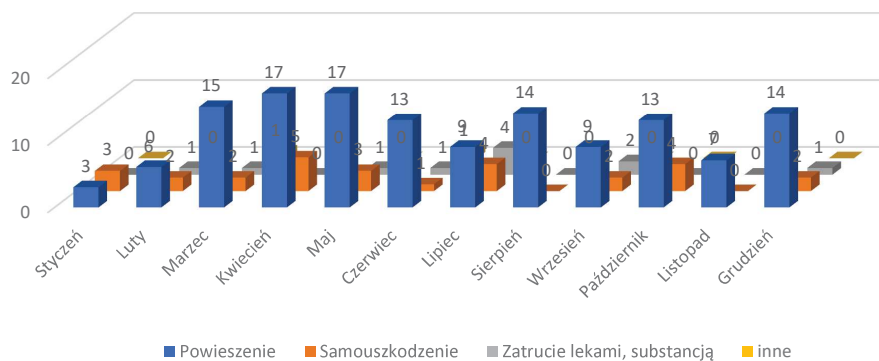
Widoczny spadek samobójstw osadzonych i utrzymanie tendencji spadkowej na przestrzeni roku 2014.

Wykres 9. Miejsce dokonania próby samobójczej lub samobójstwa w roku 2014.

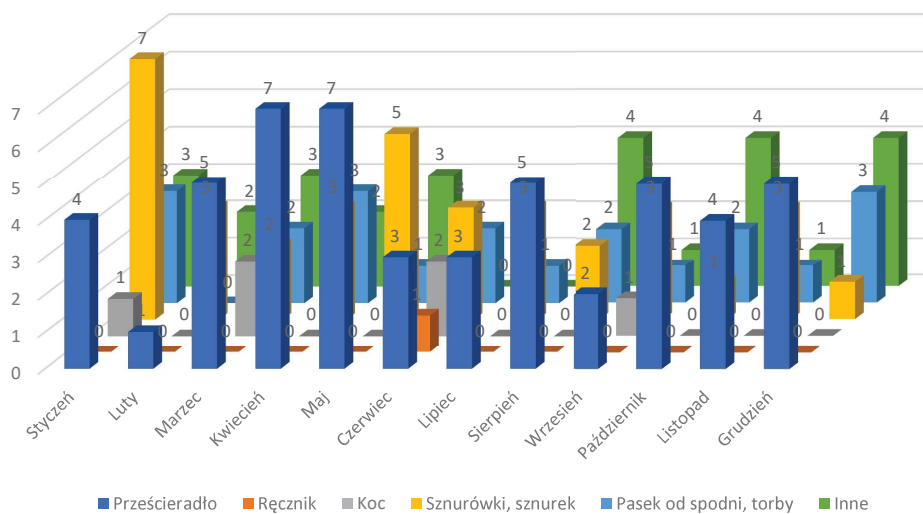
Przeważająca liczba dokonanych zamachów ma miejsce w celi mieszkalnej.

Wykres 10. Technika dokonania zamachu na życie w 2014 r.

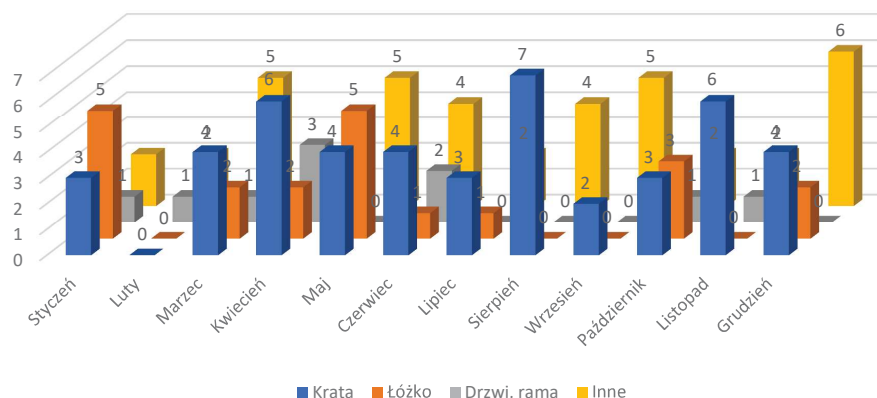
Najczęściej osadzeni podejmują próbę samobójczą poprzez powieszenie.

Wykres 11. Narzędzie, jakim posłużyli się osadzeni przy zamachu na życie w roku 2014

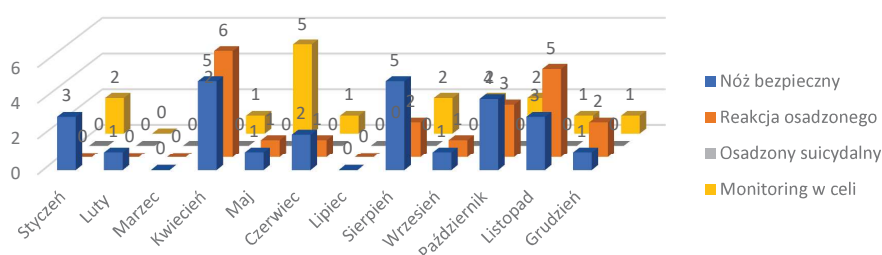
W czasie dokonywanego zamachu osadzeni najczęściej wykorzystywali prześcieradła, sznurowadła i sznurówki, choć widoczny jest wzrost innych elementów, które posłużyły do próby samobójczej.

Wykres 12. Sprzęt wykorzystany do samobójstwa lub próby samobójczej w 2014 r.

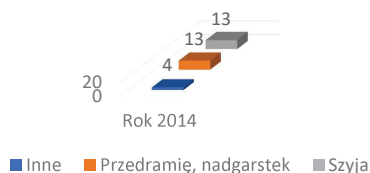
Należy zwrócić uwagę, że najczęściej w roku 2014 osadzeni wykorzystywali przy autoagresji elementy, które są dostępne w celi mieszkalnej, tj. krata lub inne elementy. Znikomy procent stanowią ramy lub drzwi.

Wykres 13. Inne elementy zaistniałe w czasie zamachu w 2014 r.

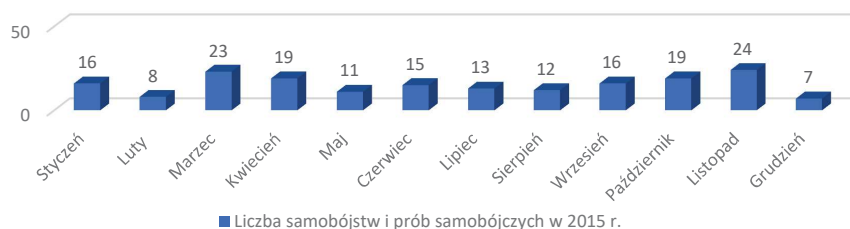
Zauważalny jest fakt wykorzystania noża bezpiecznego przez funkcjonariuszy służby więziennej. Niemniej jednak reakcja innych osadzonych z celi mieszkalnej jest wymowna i widoczna w wielu przypadkach autoagresji osadzonego.

Wykres 14. Rodzaj dokonanego samouszkodzenia w roku 2014

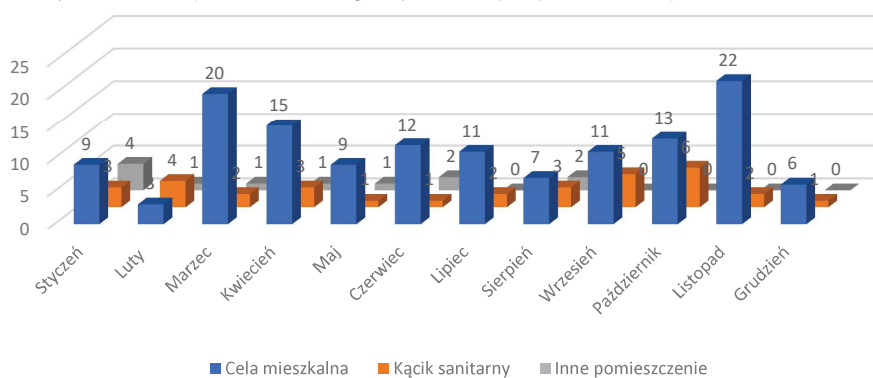
W roku 2014 zauważalna jest duża liczba samouszkodzeń szyi i przedramienia osadzonych.

Wykres 15. Liczba samobójstw i prób samobójczych w roku 2015

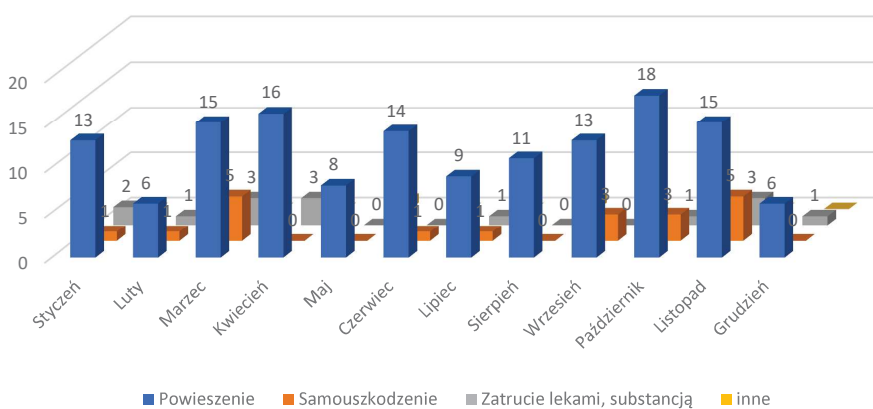
W roku 2015 dostrzegalny jest wzrost prób samobójczych i samobójstw po znaczącym spadku, który nastąpił na przestrzeni miesięcy od maja do sierpnia.

Wykres 16. Miejsce dokonania próby samobójczej lub samobójstwa w roku 2015

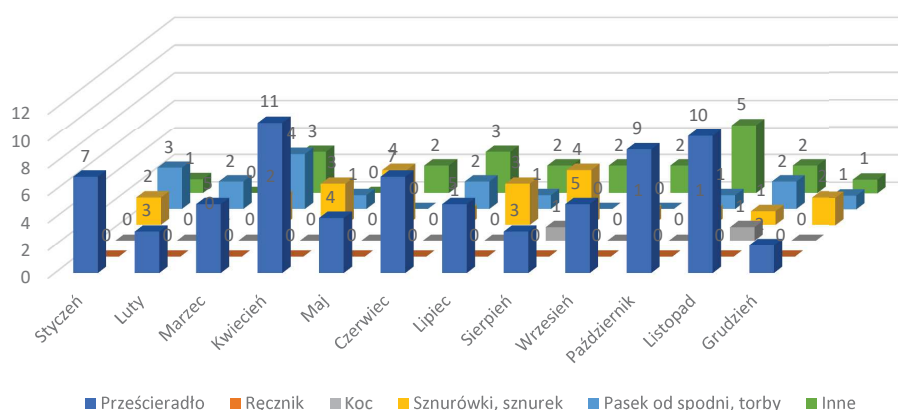
Analogicznie do lat poprzednich, miejscem najczęściej wybieranym do dokonania próby samobójczej jest cela mieszkalna.

Wykres 17. Technika dokonania zamachu na życie w 2015 r.

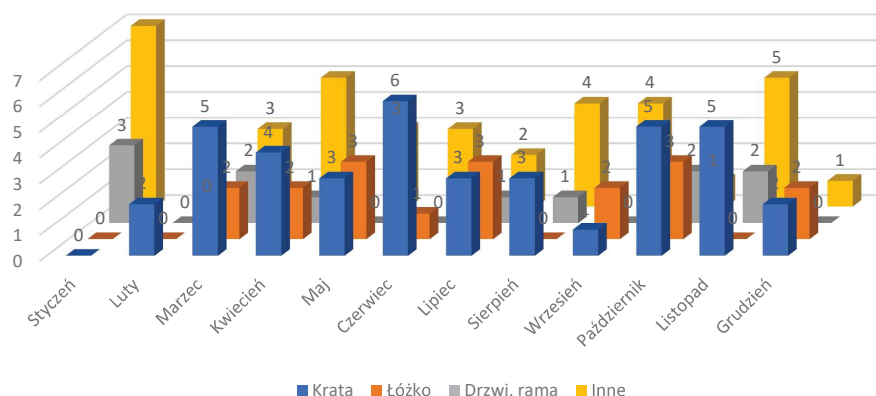
Osadzeni w roku 2015 najczęściej jako technikę samobójstwa wybierali powieszenie, rzadziej samouszkodzenie czy też zatrucie lekami. Elementy te również występują, jednak w znikomym stopniu.

Wykres 18. Narzędzie, jakim posłużyli się osadzeni przy zamachu na życie w roku 2015

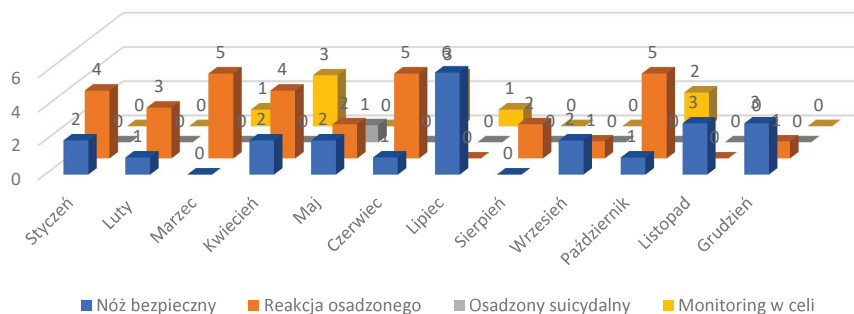
W roku 2015 osadzeni najczęściej wykorzystywali do zamachu na swoje życie prześcieradło, choć widoczny jest wzrost innych elementów różnych od sznurówek, sznurków czy też różnego rodzaju pasków. Koc nie był wykorzystany w ani jednym przypadku w roku 2015.

Wykres 19. Wykorzystany sprzęt do samobójstwa lub próby samobójczej w 2015 r.

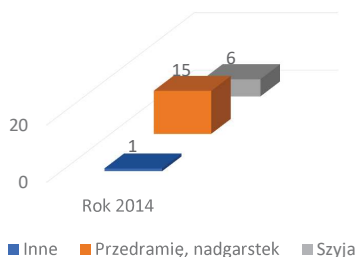
Sprzęt, który osadzeni wykorzystali, znajdował się w ich otoczeniu – kraty i łóżko. Widoczny jest spadek liczby użycia drzwi i ram (w połowie roku), niemniej jednak duży odsetek stanowią inne nieopisane elementy.

Wykres 20. Inne elementy zaistniałe w czasie zamachu w 2015 r.

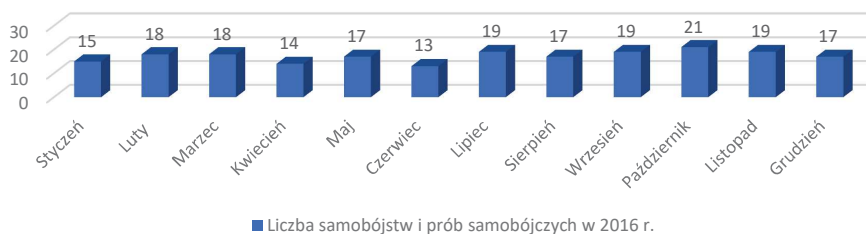
W roku 2015 widoczne jest wykorzystanie noża bezpiecznego jako elementu ratującego życie oraz reakcja na samobójstwo współosadzonych z najbliższego środowiska osadzonego. Sprzęt wykorzystywany jako pomocniczy – monitoring również jest pomocny, choć w mniejszej liczbie przypadków.

Wykres 21. Rodzaj dokonanego samouszkodzenia w roku 2015

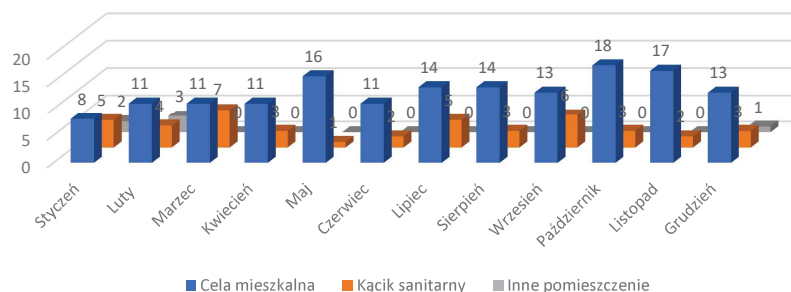
W roku 2015, jak i w latach poprzednich, osadzeni najczęściej dokonują samouszkodzenia swoich rąk.

Wykres 22. Liczba samobójstw i prób samobójczych w roku 2016

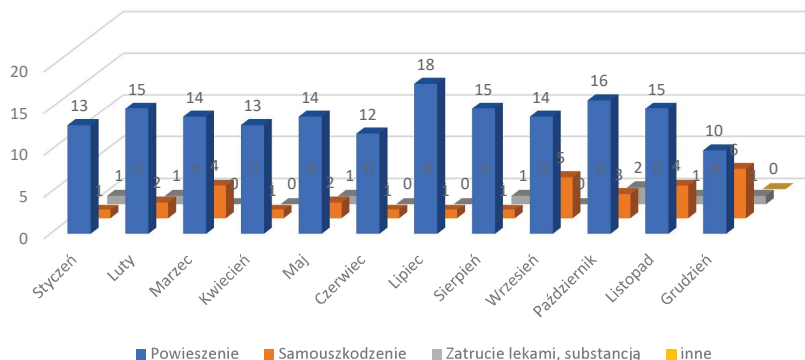
W roku 2016 widoczna jest mniej więcej stała liczba – utrzymująca się na podobnym poziomie – ataków samobójczych i prób samobójczych osadzonych.

Wykres 23. Miejsce dokonania próby samobójczej lub samobójstwa w roku 2016

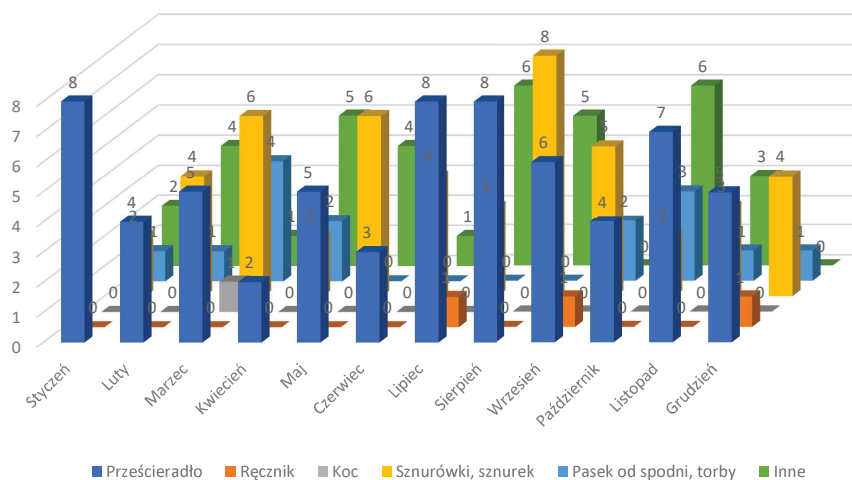
Miejscem, gdzie najczęściej dochodzi do próby samobójczej, jest cela mieszkalna.

Wykres 24. Technika dokonania zamachu na życie w 2016 r.

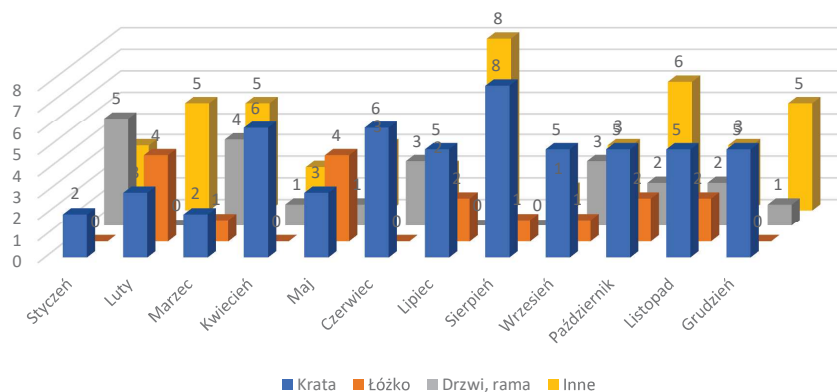
W roku 2016 najczęściej osadzeni jako technikę ataku na własne życie wybierali powieszenie, choć widoczny jest wzrost samouszkodzeń.

Wykres 25. Narzędzie, jakim posłużyli się osadzeni przy zamachu na życie w roku 2016

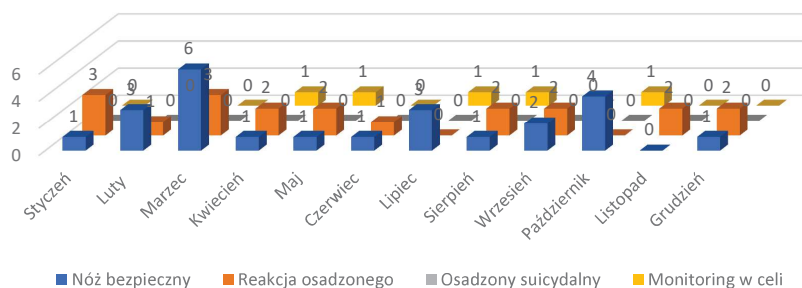
W roku 2016 osadzeni najczęściej wykorzystywali sprzęt dostępny w swoim otoczeniu – prześcieradło, wszelakiego rodzaju paski, widoczny jest wzrost wykorzystania koców i innych elementów od połowy 2016 r.

Wykres 26. Wykorzystany sprzęt do samobójstwa lub próby samobójczej w 2016 r.

Najczęściej wykorzystywana jest krata jako sprzęt do samobójstwa, widoczny element to użycie drzwi, ramy oraz duża liczba innych elementów.

Wykres 27. Inne elementy zaistniałe w czasie zamachu w 2016 r.

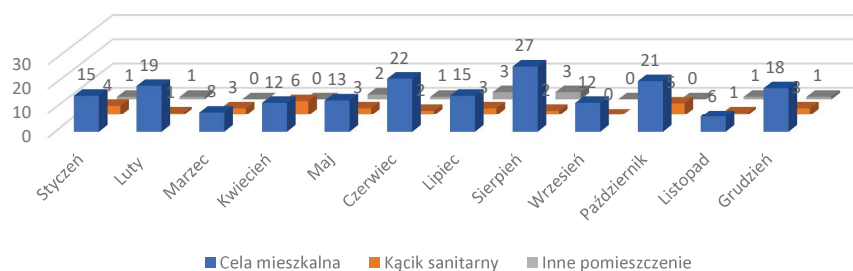
Na przestrzeni całego roku 2016 widoczne jest wykorzystanie sprzętu ratującego życie, jakim jest nóż bezpieczny, oraz reakcji innych osadzonych. Z przeprowadzonej analizy dostrzec można, że żaden z osadzonych zaliczonych do kategorii „suicydalnych” nie podjął próby samobójczej czy też nie dokonał samobójstwa, przebywając w jednostkach penitencjarnych.

Wykres 28. Rodzaj dokonanego samouszkodzenia w roku 2016

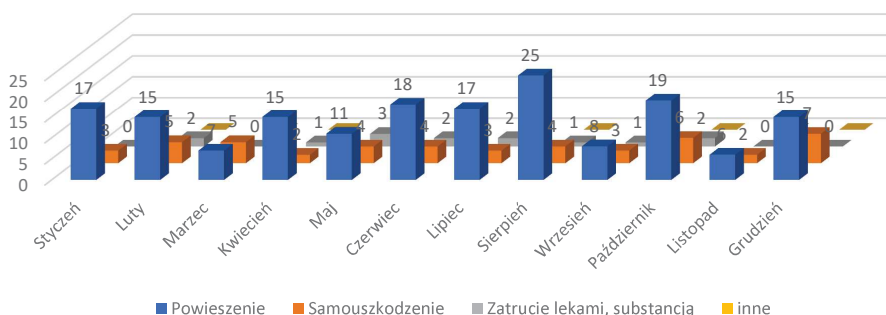
W sytuacji samouszkodzenia osadzonego dokonuje on zamachu, wykorzystując niezmiennie na przestrzeni lat ręce oraz szyję.

Wykres 29. Liczba samobójstw i prób samobójczych w roku 2017

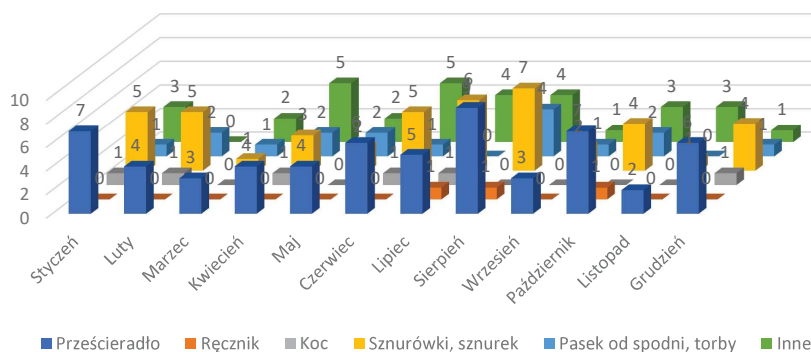
Bezapelacyjnie na przestrzeni lat, jak i w 2017 roku miejscem, gdzie osadzeni najczęściej dokonują samobójstwa, jest cela mieszkalna. Kilka prób samobójczych miało miejsce w kącie sanitarnym oraz w innych miejscach.

Wykres 30. Technika dokonania zamachu na życie w 2017 r.

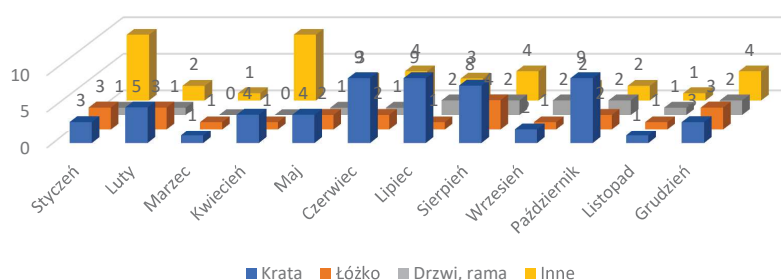
W roku 2017 osadzeni najczęściej jako technikę samobójstwa wybierali powieszenie, choć widoczna jest stała liczba samouszkodzeń czy też zatruc lekami.

Wykres 31. Narzędzie, jakim posłużyli się osadzeni przy zamachu na życie w roku 2017

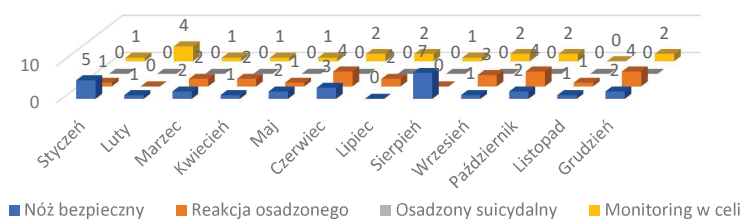
Jak możemy dostrzec, osadzeni najczęściej wykorzystują prześcieradło oraz sznurówki, sznurki jako przedmiot do samobójstwa. Widoczne jest użycie pasków oraz innych elementów.

Wykres 32. Sprzęt wykorzystany do samobójstwa lub próby samobójczej w 2017 r.

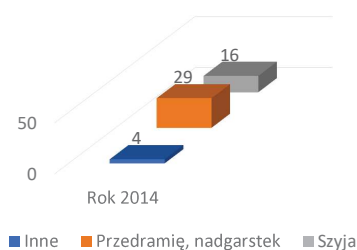
Analizując dane z roku 2017, możemy dostrzec wykorzystanie praktycznie wszystkich elementów z otoczenia osadzonego na stałym poziomie.

Wykres 33. Inne elementy zaistniałe w czasie zamachu w 2017 r.

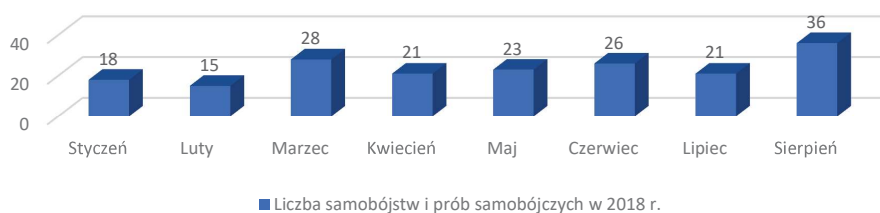
Dokonując analizy innych istotnych elementów w roku 2017, możemy zauważyć, że funkcjonariusze wykorzystują w trakcie zdarzeń nóż bezpieczny, istotnym elementem jest również użycie monitoringu jako elementu pomocniczego oraz reakcja osadzonych z najbliższego otoczenia tego, który dokonuje zamachu na swoje życie.

Wykres 34. Rodzaj dokonanego samouszkodzenia w roku 2017

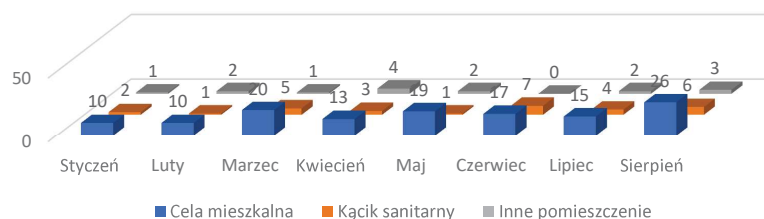
Przykładem lat poprzednich osadzeni najczęściej dokonują samouszkodzeń na swoich rękach – przedramię, nadgarstek oraz szyja.

Wykres 35. Liczba samobójstw i prób samobójczych w roku 2018

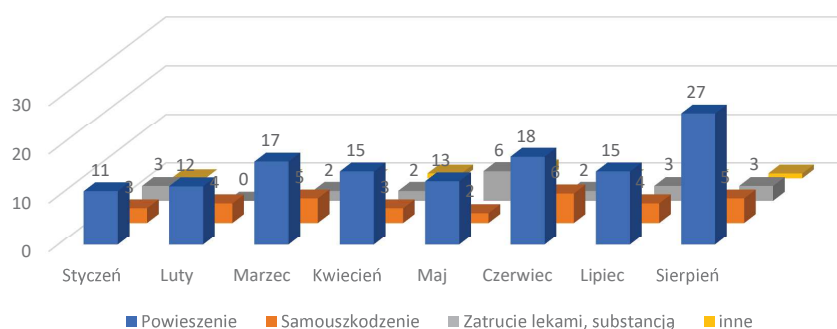
Dostrzegamy wzrost samobójstw na przestrzeni 6 miesięcy.

Wykres 36. Miejsce dokonania próby samobójczej lub samobójstwa w roku 2018

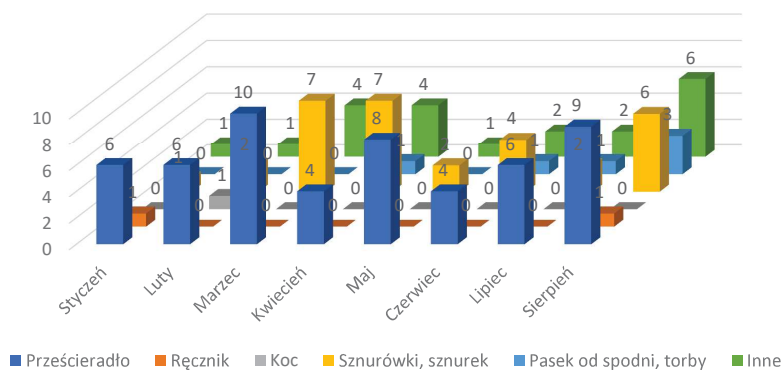
Osadzeni najczęściej dokonują zamachu na swoje życie w celi mieszkalnej. Próby zdarzają się jednak również w innych miejscach, takich jak kątek sanitarny czy też inne pomieszczenie, gdzie czasowo lub stale przebywają osadzeni.

Wykres 37. Technika dokonania zamachu na życie w 2018 r.

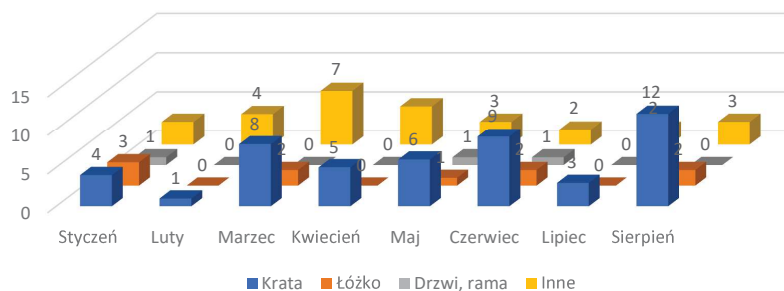
Możemy dostrzec, że powieszenie jest elementem najczęściej występującym. Niemniej jednak ważne jest ukazanie samouszkodzeń oraz zatruc lekami. Występują one jednak w mniejszej ilości.

Wykres 38. Narzędzie, jakim posłużyli się osadzeni przy zamachu na życie w roku 2018

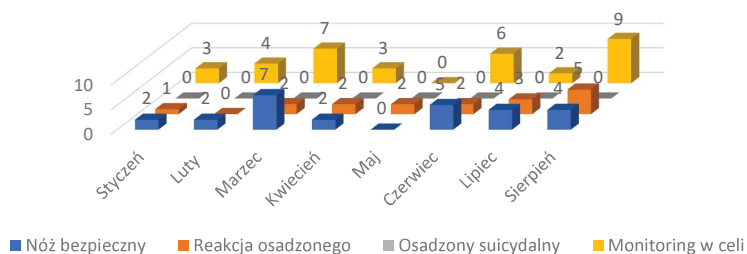
W roku 2018 osadzeni najczęściej wykorzystywali ręcznik oraz przęcieradło, w niewielkim stopniu koc czy też paski.

Wykres 39. Sprzęt wykorzystany do samobójstwa lub próby samobójczej w 2018 r.

Widoczny jest wzrost wykorzystania kraty w roku 2018 oraz innych elementów. Natomiast znikomy jest fakt użycia drzwi i ram.

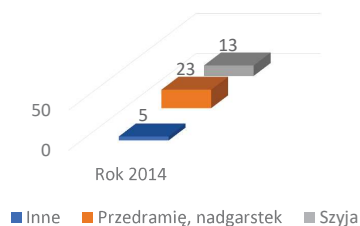
Wykres 40. Inne elementy zaistniałe w czasie zamachu w 2018 r.

Analiza 2018 roku wskazuje, że wymierny efekt przynosi wykorzystywanie przez funkcjonariuszy noża bezpiecznego czy też monitoringu w miejscu doko-

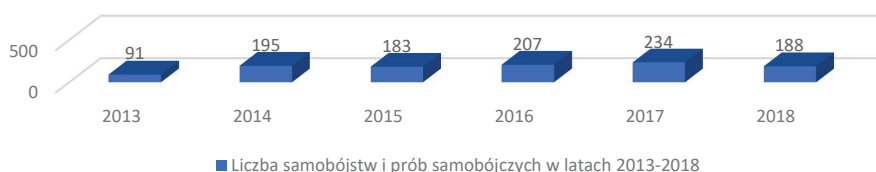
nanej próby samobójczej, żaden z osadzonych zakwalifikowany do osadzonych suicydalnych nie dokonał zamachu na swoje życie.

Wykres 41. Rodzaj dokonanego samouszkodzenia w roku 2018

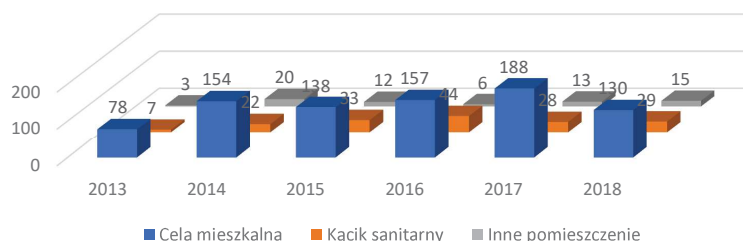
Przykładem lat poprzednich osadzeni najczęściej dokonują samouszkodzeń swoich przedramion, nadgarstków czy też w drugiej kolejności szyi.

Wykres 42. Liczba samobójstw i prób samobójczych w latach 2013-2018

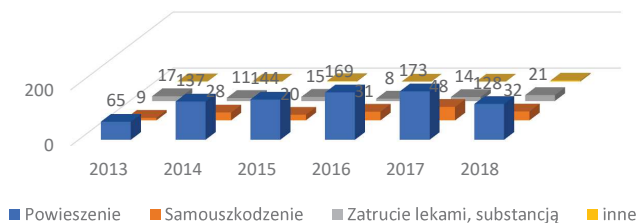
Analizując wykres powyżej, można łatwo zdiagnozować, że liczba samobójstw i prób samobójczych mimo niewielkiego spadku w roku 2015 ma tendencję wzrostową. Choć rok 2018 to 188 ataków na życie, to dane te zawierają nie cały rok, a tylko okres do końca sierpnia.

Wykres 43. Miejsce dokonania próby samobójczej lub samobójstwa w latach 2013-2018

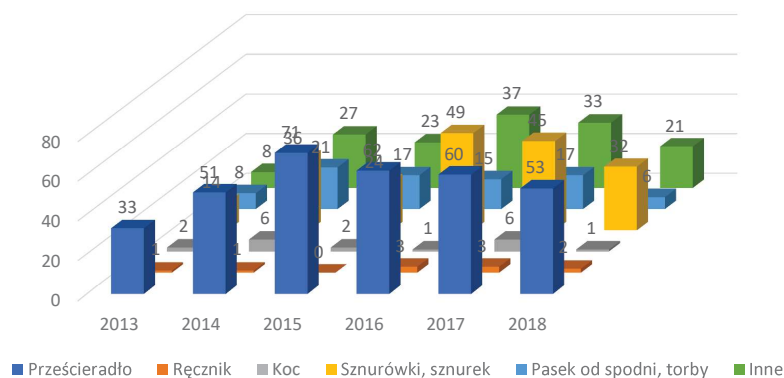
W przypadku samobójstwa lub próby samobójczej w odniesieniu do miejsca jego dokonania można dostrzec, że w przeważającej mierze jest to cela mieszkalna – miejsce, gdzie osadzeni przebywają najdłużej i najczęściej.

Wykres 44. Technika dokonania zamachu na życie w latach 2013-2018

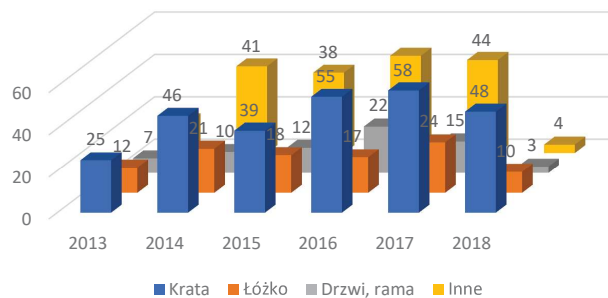
Najczęstszą techniką dokonania autoagresji jest powieszenie oraz samouszkodzenie, wzrost zanotowano również w przypadku wykorzystania leków lub substancji – zatrucie.

Wykres 45. Narzędzie, jakim posłużyli się osadzeni przy zamachu na życie w latach 2013-2018

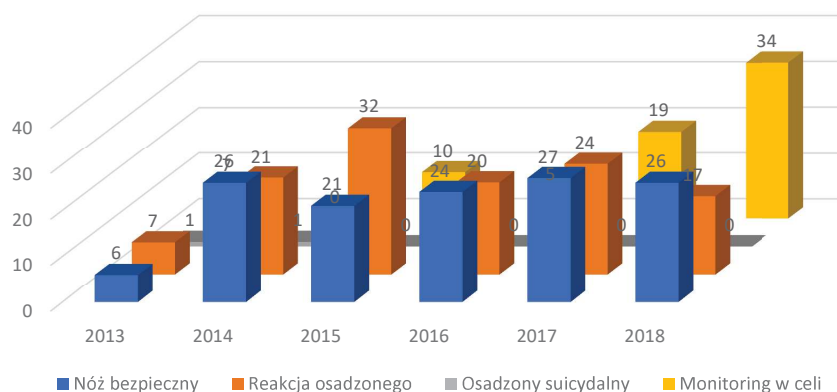
Elementami, które są wykorzystywane w trakcie samobójstwa – jak wynika z analizy – są te przedmioty, które osadzeni mają w bezpośrednim kontakcie – prześcieradła, koce, ręczniki. Zauważalny jest wzrost użycia innych przedmiotów z otoczenia skazanego oraz znaczący spadek wykorzystania wszelkiego rodzaju pasków.

Wykres 46. Sprzęt wykorzystany do samobójstwa lub próby samobójczej w latach 2013-2018

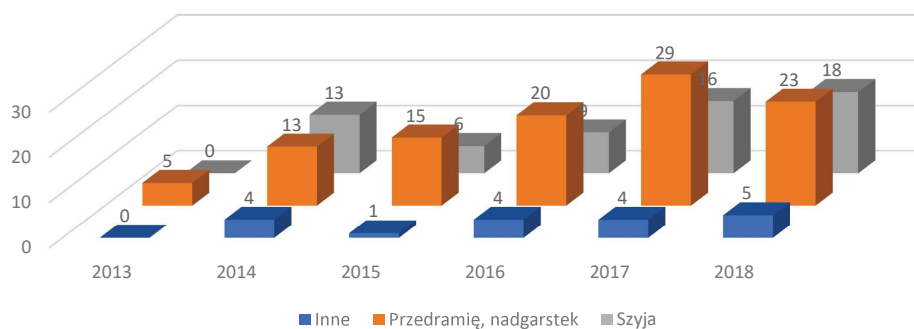
Niezmiennie pozostaje wykorzystanie na przestrzeni lat krat i łóżka oraz spadek użycia urządzeń takich jak drzwi, rama lub innych.

Wykres 47. Inne elementy zaistniałe w czasie zamachu w latach 2013-2018

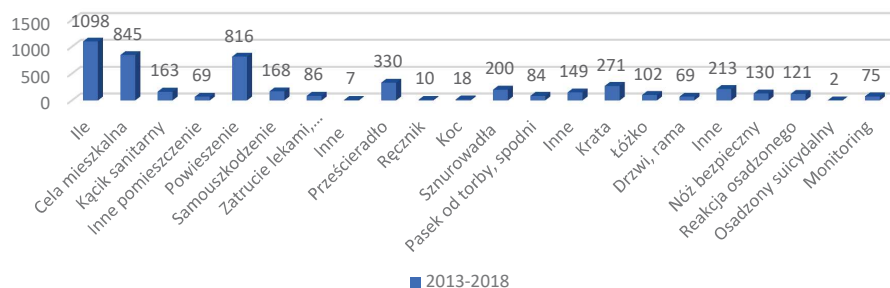
Wymiernym elementem ratującym życie pozostaje wykorzystanie przez funkcjonariuszy noża bezpiecznego, jak również monitoringu w celi mieszkalnej, istotnym elementem jest również reakcja i zaalarmowanie o niebezpieczeństwie przez innych osadzonych. Zakwalifikowanie osadzonego do kategorii suicydalnych pokazuje właściwą praktykę i oddziaływania w tej materii. Od 2015 r. żaden osadzony zaliczony do tej kategorii nie dokonał ani nie usiłował popełnić samobójstwa.

Wykres 48. Rodzaj dokonanego samouszkodzenia w latach 2013-2018

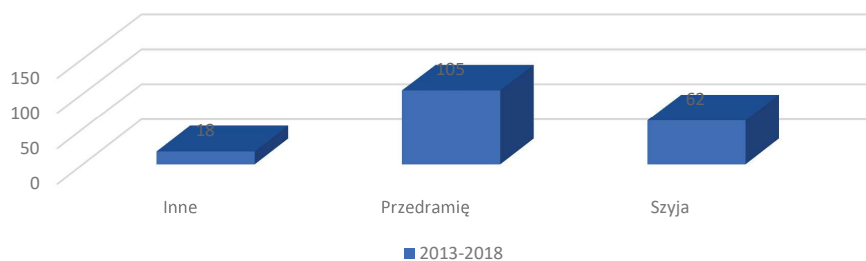

Osadzeni najczęściej dokonują autoagresji poprzez pocięcie przedramienia, nadgarstków oraz szyi.

Wykres 49. Zestawienie liczby samobójstw oraz technik, metod i wykorzystanego sprzętu w latach 2013-2018

Wykres 50. Dokonane samouszkodzenia w latach 2013-2018

Liczba dokonanych samouszkodzeń w podziale na lata 2013-2018

Przedstawiona analiza zjawiska autoagresji – samobójstw i prób samobójczych osadzonych przebywających w jednostkach penitencjarnych – przyniosła bardzo ciekawe i wymierne wnioski. Widoczny jest fakt zwiększenia się liczby ataków samobójczych osadzonych na przestrzeni lat 2013-2018 (wykres 42). Choć rok 2018 pokazuje mniejszą wartość, to trzeba zaznaczyć, że jest to analiza, która przedstawia połowę roku do sierpnia 2018 r. Wskazać należy, że to właśnie cela mieszkalna jest miejscem, gdzie osadzeni spędzają największą ilość czasu podczas pobytu w jednostce penitencjarnej, a co za tym idzie, to właśnie w niej dochodzi do największej liczby zamachów na życie (wykres 43) – 188 przypadków w 2017 r. Druga pozycja to kąć sanitarny – wydzielona część celi mieszkalnej, który dzięki swojej pierwotnej roli (zaspokojenie potrzeb fizjologicznych) gwarantuje czasowy brak innych osób w pobliżu samobójcy, a co za tym idzie, może skutkować brakiem pomocy ze strony administracji czy też współosadzonych z celi mieszkalnej (wykres 43). Ważne jest stosowanie monitoringu w tych pomieszczeniach, ponieważ „...zakłady karne mogą być monitorowane przez wewnętrzny system urządzeń rejestrujących”²³. Ustawodawca słusznie zauważył, że stosowanie takiego rozwiązania wpłynie pozytywnie na reakcję funkcjonariuszy w związku z podjętą próbą samobójczą osadzonego, co widać

²³ Art. 73a § 1 Ustawa Kodeks Karny Wykonawczy z dnia 6 czerwca 1997 r.

na danych (wykres 47), gdzie aż w 34 przypadkach monitoring był w miejscu, gdzie nastąpiła autoagresja osadzonego. Zgodnie z przedstawionymi danymi osadzeni jako metodę zamachu na swoje życie najczęściej wykorzystują powieszenie – 169 razy w roku 2016 (wykres 44). Ważna pozostaje kwestia wyposażenia i wykorzystywania oraz szkolenia funkcjonariuszy z zakresu umiejętności obsługi urządzeń typu ambu–defibrylator itp. Dostrzega się również zatrucia lekami i jest to metoda dość często wykorzystywana przez osadzonych. W roku 2017 było czternaście takich przypadków (wykres 44). Dlatego też funkcjonariusze w trakcie służby słusznie mają obowiązek zwracania „...szczególnej uwagi na posiadane w celi leki”²⁴. Istotne jest również to, że dość duża grupa osadzonych dokonuje samouszkodzeń. W 2017 r. było 49 takich przypadków (wykres 48). Z danych zawartych w wykresie 50 widać, że najczęściej osadzeni dokonują zamachu poprzez pocięcie swojego przedramienia i szyi, należy zatem przeprowadzać szkolenia dla funkcjonariuszy, w jaki właściwy sposób zabezpieczać człowieka po takiej próbie, jakiej pomocy mu udzielić i w jaki sposób. Oczywiście jest także wyposażenie funkcjonariuszy w podstawowy sprzęt medyczny (np. apteczki z podstawowym wyposażeniem). Ustawodawca słusznie określił, że „maszynki do golenia, obcinacze [powinny być]... wydawane tylko na czas niezbędny”²⁵. Do ataku na swoje życie i zdrowie osadzeni wykorzystują materiały im najczęściej dostępne: kratę i łóżko (wykres 46). Skutkiem tego monitoring należy tak skonfigurować, aby obejmował właśnie te elementy (brak martwych stref), powodując wcześniejszą reakcję funkcjonariuszy. Dużą prawidłowością jest wykorzystywanie przez funkcjonariuszy w trakcie służby noży bezpiecznych, to element, który przyczynił się wyraźnie do ratowania życia ludzkiego (aż 26 razy w 2018 roku – wykres 47). Bardzo ciekawym elementem jest reakcja osadzonego – jak widać po danych zawartych w wykresie 47 – współosadzeni 32 razy w 2015 r. informowali funkcjonariuszy o samobójstwie lub jego próbie. Możemy zatem stwierdzić, że właściwy dobór osadzonych w celi mieszkalnej, rozpoznanie ich środowiska wpływa na bezpieczeństwo samych osadzonych. Należy uświadamiać osadzonych o ich obowiązkach i zasadach pobytu w jednostce penitencjarnej – to rola funkcjonariuszy i pracowników działu penitencjarnego. Trzeba też pamiętać o bezpieczeństwie samych funkcjonariuszy – wykonywanie działań ratowniczych w rękawicach ochronnych, jednorazowych, z ubezpieczeniem przez innych funkcjonariuszy. Wszystkie działania, jakie podejmują funkcjonariusze Służby Więziennej w kwestii ratowania życia osób przebywających stale lub czasowo w jednostkach penitencjarnych, należy uznać w pełni za prawidłowe, system monitoringu w celach mieszkalnych, wykorzystywany sprzęt w postaci noży bezpiecznych to wymierne elementy bezpieczeństwa. Niemniej jednak trzeba położyć nacisk na właściwy dobór osadzonych w celi mieszkalnej – uświadamianie odpowiedzialności za życie

²⁴ §16 pkt 2 Instrukcja nr 2/16 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 29 sierpnia 2016 r. w sprawie zapobiegania samobójstwom osób pozbawionych wolności.

²⁵ § 35 Instrukcji Nr 1/2018 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 18 sierpnia 2018 r. w sprawie organizacji i szkolenia funkcjonariuszy na stanowisku monitorowego oraz organizacji monitorowanej celi mieszkalnej.

drugiego człowieka, jak również szkolenie funkcjonariuszy mających bezpośredni kontakt z osadzonymi z zakresu udzielania pierwszej pomocy w sytuacji, gdy dojdzie do powieszenia lub samouszkodzenia przedramienia bądź szyi. Wpłynie to wymiennie na poczucie bezpieczeństwa i komfortu pracy funkcjonariuszy, a tym samym na zwiększenie bezpieczeństwa samych osadzonych.

SPIS WYKRESÓW

- [1] Wykres 1. Liczba samobójstw i prób samobójczych w roku 2013
- [2] Wykres 2. Miejsce dokonania próby samobójczej lub samobójstwa w roku 2013
- [3] Wykres 3. Technika dokonania zamachu na życie w 2013 r.
- [4] Wykres 4. Narzędzie, jakim posłużyli się osadzeni przy zamachu na życie w roku 2013
- [5] Wykres 5. Wykorzystany sprzęt do samobójstwa lub próby samobójczej w 2013 r.
- [6] Wykres 6. Inne elementy zaistniałe w czasie zamachu w 2013 r.
- [7] Wykres 7. Rodzaj dokonanego samouszkodzenia w roku 2013
- [8] Wykres 8. Liczba samobójstw i prób samobójczych w roku 2014
- [9] Wykres 9. Miejsce dokonania próby samobójczej lub samobójstwa w roku 2014
- [10] Wykres 10. Technika dokonania zamachu na życie w 2014 r.
- [11] Wykres 11. Narzędzie, jakim posłużyli się osadzeni przy zamachu na życie w roku 2014
- [12] Wykres 12. Wykorzystany sprzęt do samobójstwa lub próby samobójczej w 2014 r.
- [13] Wykres 13. Inne elementy zaistniałe w czasie zamachu w 2014 r.
- [14] Wykres 14. Rodzaj dokonanego samouszkodzenia w roku 2014
- [15] Wykres 15. Liczba samobójstw i prób samobójczych w roku 2015
- [16] Wykres 16. Miejsce dokonania próby samobójczej lub samobójstwa w roku 2015
- [17] Wykres 17. Technika dokonania zamachu na życie w 2015 r.
- [18] Wykres 18. Narzędzie, jakim posłużyli się osadzeni przy zamachu na życie w roku 2015
- [19] Wykres 19. Wykorzystany sprzęt do samobójstwa lub próby samobójczej w 2015 r.
- [20] Wykres 20. Inne elementy zaistniałe w czasie zamachu w 2015 r.
- [21] Wykres 21. Rodzaj dokonanego samouszkodzenia w roku 2015
- [22] Wykres 22. Liczba samobójstw i prób samobójczych w roku 2016
- [23] Wykres 23. Miejsce dokonania próby samobójczej lub samobójstwa w roku 2016
- [24] Wykres 24. Technika dokonania zamachu na życie w 2016 r.
- [25] Wykres 25. Narzędzie, jakim posłużyli się osadzeni przy zamachu na życie w roku 2016
- [26] Wykres 26. Wykorzystany sprzęt do samobójstwa lub próby samobójczej w 2016 r.
- [27] Wykres 27. Inne elementy zaistniałe w czasie zamachu w 2016 r.
- [28] Wykres 28. Rodzaj dokonanego samouszkodzenia w roku 2016
- [29] Wykres 29. Liczba samobójstw i prób samobójczych w roku 2017
- [30] Wykres 30. Technika dokonania zamachu na życie w 2017 r.
- [31] Wykres 31. Narzędzie, jakim posłużyli się osadzeni przy zamachu na życie w roku 2017
- [32] Wykres 32. Sprzęt wykorzystany do samobójstwa lub próby samobójczej w 2017 r.
- [33] Wykres 33. Inne elementy zaistniałe w czasie zamachu w 2017 r.
- [34] Wykres 34. Rodzaj dokonanego samouszkodzenia w roku 2017
- [35] Wykres 35. Liczba samobójstw i prób samobójczych w roku 2018

- [36] Wykres 36. Miejsce dokonania próby samobójczej lub samobójstwa w roku 2018
- [37] Wykres 37. Technika dokonania zamachu na życie w 2018 r.
- [38] Wykres 38. Narzędzie, jakim posłużyli się osadzeni przy zamachu na życie w roku 2018
- [39] Wykres 39. Sprzęt wykorzystany do samobójstwa lub próby samobójczej w 2018 r.
- [40] Wykres 40. Inne elementy zaistniałe w czasie zamachu w 2018 r.
- [41] Wykres 41. Rodzaj dokonanego samouszkodzenia w roku 2018
- [42] Wykres 42. Liczba samobójstw i prób samobójczych w latach 2013-2018
- [43] Wykres 43. Miejsce dokonania próby samobójczej lub samobójstwa w latach 2013-2018
- [44] Wykres 44. Technika dokonania zamachu na życie w latach 2013-2018
- [45] Wykres 45. Narzędzie, jakim posłużyli się osadzeni przy zamachu na życie w latach 2013-2018
- [46] Wykres 46. Sprzęt wykorzystany do samobójstwa lub próby samobójczej w latach 2013-2018
- [47] Wykres 47. Inne elementy zaistniałe w czasie zamachu w latach 2013-2018
- [48] Wykres 48. Rodzaj dokonanego samouszkodzenia w latach 2013-2018
- [49] Wykres 49. Zestawienie liczby samobójstw oraz technik, metod i wykorzystanego sprzętu w latach 2013-2018
- [50] Wykres 50. Dokonane samouszkodzenia w latach 2013-2018

BIBLIOGRAFIA

- [1] Instrukcja Nr 1/2018 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 18 sierpnia 2018 r. w sprawie organizacji i szkolenia funkcjonariuszy na stanowisku monitorowego oraz organizacji monitorowanej celi mieszkalnej.
- [2] Instrukcja Nr 2/2016 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 29 sierpnia 2016 r. w sprawie zapobiegania samobójstwom osób pozbawionych wolności.
- [3] Internet: <https://dziennikbaltycki.pl/samobojstwo-wieznia-w-zakladzie-karnym-w-sztumie-prokuratura-rejonowa-w-kwidzynie-prowadzi-sledztwo-w-tej-sprawie/ar/12988157> [dostęp: 27 listopada 2018].
- [4] Internet: <https://gazetawroclawska.pl/swidnica-samobojstwo-wieznia-oskarzonego-o-zabojstwo/ar/205165> [dostęp: 28 listopada 2018].
- [5] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 Nr 78, poz. 483).
- [6] Ustawa Kodeks Karny Wykonawczy z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz.U. 1997 Nr 90, poz. 557).
- [7] Ustawa o Służbie Więziennej z dnia 9 kwietnia 2010 r. (Dz.U. 2019 poz. 125).
- [8] Załącznik nr 1 Zarządzenia Nr 1/2018 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 3 stycznia 2018 r. w sprawie służby dyżurnej w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej, zdarzeń mogących wystąpić w Służbie Więziennej oraz sposoby ich wyjaśniania i dokumentowania.
- [9] Zarządzenie Nr 1/2018 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 3 stycznia 2018 r. w sprawie służby dyżurnej w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej, zdarzeń mogących wystąpić w Służbie Więziennej oraz sposoby ich wyjaśniania i dokumentowania.

ANALYSIS OF THE PHENOMENON OF PRISONERS' AUTO-AGGRESSION IN POLISH PENITENTIARY UNITS IN THE YEARS 2013-2018

Abstract. Human life is the highest value and is subject to law in Poland. The law protects a citizen who resides in a penitentiary unit, however, in cases of isolation from society, there are cases when persons in prisons or pre-trial detention centers commit suicide for their lives. The administration of penitentiary units takes measures to protect human life and the lives of prisoners. The analysis covers the years from August 2013 to the end of August 2018. Data for analysis were taken from situational reports prepared by the prison service on duty, presented diagrams were divided into several parameters and guidelines that were included in the reports on the basis of which the analysis was made. The total number of suicides and suicide attempts in individual years, broken down by months, was taken into account, and the place of attack on life and self-harm was presented. An important element is showing in which direction officers and employees should be trained on the principles of first aid. It is evident that the number of suicide attacks set up in 2013-2018 is important. It is important to use monitoring in those rooms where most prisoners carry out an assault by cutting their forearms and neck, so train the officers how to protect such a man properly. Emphasize the right choice of prisoners in a residential cell – awareness of responsibility for the life of another person, which will measurably affect the sense of security and comfort of the officers' work and thus increase the safety of the prisoners themselves.

Keywords: penitentiary unit, self-aggression, suicide, embedded, self-mutilation.